

PSIHOLOŠKI PROFIL BUDUĆIH NASTAVNIKA

Aleksa Brković¹, Dragana Bjekić², Lidija Zlatić³

Rezime: U radu su prikazani rezultati istraživanja psiholoških odlika studenata - budućih nastavnika (učitelja i profesora tehnike i informatike). Praćene su psihološke, obrazovne i demografske varijable formativne za uspešnost u toku studija i buduću profesionalnu delatnost. Rezultati pokazuju da su studenti prosečnih intelektualnih sposobnosti, socijalne inteligencije, interesovanja i empatije. Stepenn samoaktualizacije je relativno nizak. Razvijenije crte ličnosti su otvorenost i saradljivost koje su prediktivne za veću uspešnost. Među najvažnije društvene i individualne vrednosti ispitanici izdvajaju: sigurnost porodice, sreća, sloboda, unutrašnja harmonija, pravo prijateljstvo, samopoštovanje, svet mira, uspešan život, mudrost i zrela ljubav. Postizanje vrednosti i uspeh ispitanici očekuju od ličnosti koje su: ambiciozne, inteligentne, odgovorne, poštene, samokontrolisane. Sa uspehom u studijama najviše su povezani faktori: samodeterminacija i kompetentnost. Zaključeno je da je, radi veće uspešnosti i studenata i nastave, nužno aktualizovane osobine vaspitavati i razvijati savremenom organizacijom nastavnog procesa.

Cljučne reči: student, učitelj, profesor tehnike, osobine ličnosti, uspešnost.

THE PSYCHOLOGICAL PROFILE OF PROSPECTIVE TEACHERS

Summary: The psychological investigations of the students'/prospective primary school teachers and engineering teachers are showed at the paper. The psychological, education and demographic variables, which are formative to studying effectiveness and future vocational activities, are followed up. The results suggested that the students' intellectual abilities, social intelligence, interest and empathy are average. Selfactualization level is relatively low. Openness and cooperativeness are the personal traits which are predictive to better effectiveness. The most important students' social and individual values are: family security, happiness, freedom, internal harmony, real friendship, selfrespect, peace, effective life, wisdom, and maturely love. The students expected value performance and success from the ambitious, intelligent, responsiveness, and self-controlled people. Studying success is correlated to the self-determination and competency. The conclusion is:

¹ Prof. dr Aleksa Brković, dipl. psiholog; red. prof. u penziji, za Razvojnu psihologiju i Pedagošku psihologiju; e-mail: abue@ptt.yu

² Dr Dragana Bjekić, dipl. školski psiholog-pedagog; vanr. prof. za Psihologiju i dr., Tehnički fakultet u Čačku; e-mail: dbjekic@ptt.yu

³ Mr Lidija Zlatić, dipl. Školski psiholog-pedagog; asistent za Razvojnu psihologiju i Pedagošku psihologiju; Učiteljski fakultet u Užicu; e-mail: lzlatiac@ptt.yu

it is necessary to educate actualization properties by the modern organization of the teaching process.

Key words: *high school student, teacher of primary school, teacher of engineering and technical courses, personality, effectiveness.*

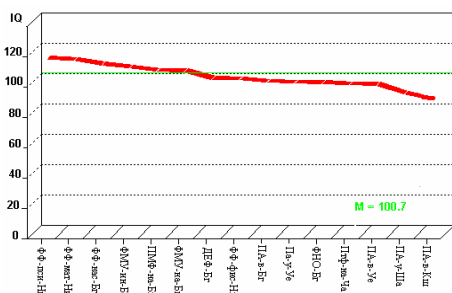
1. UVOD

Problemu uspeha u školskom učenju psihologija posvećuje sve veći broj istraživanja. Rezultati proučavanja uzroka koji dovode do uspeha ili neuspeha učenika i studenata sistematizovani su u posebnom području pedagoške psihologije - psihologiji efikasne nastave. Istraživanja ukazuju da efikasnost nastave zavisi od sadejstva većeg broja varijabli, a posebno od: načina organizovanja procesa nastave, obrazovnih sadržaja, ličnosti nastavnika individualnih karakteristika učenika / studenata, podrške porodice i prethodnih rezultata u školskom učenju. Privlače pažnju nalazi da škole proizvode razlike, da kod približno istih struktura učenika i studenata postižu različite vaspitno-obrazovne učinke - neke od njih su značajno delotvornije nego druge. Nastale razlike su ispoljene i kroz pokazatelje o povoljnijem ukupnom nivou razvoja ličnosti; efekti delotvornih škola dovode do superiornijeg intelektualnog razvoja i samoostvarenja ličnosti učenika. U psihološkim ispitivanjima ove razlike u uspešnosti dovode se u vezu sa načinom rada nastavnika: nastavnim stilom, oblicima interakcije i preovlađujućom "klimom" u procesu nastave, načinima evaluacije efekata nastave.

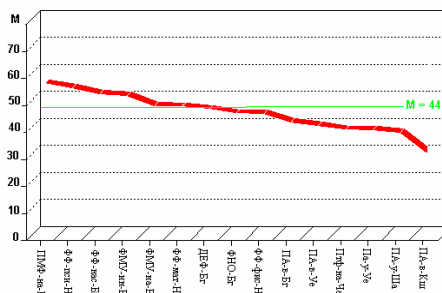
Veliki broj studija, u okviru psihologije nastavnika, istražuje profil (ne)uspešnih nastavnika. Aktuelne su i teorijske i empirijske analize osobina ličnosti od značajna za složenu socijalnu interakciju u okviru nastavnog procesa. Takva istraživanja realizovana su i kod nas. Za predmet ispitivanja u ovim studijama najčešće su birana svojstva studenata koja su formativna za uspešnost u toku studija i profesionalni razvoj za nastavnički poziv.

2. RANA ISTRAŽIVANJA OSOBINA NASTAVNIKA I UČITELJA U SRBIJI

Za razumevanju psihološkog profila nastavnika i njihovog formativnog uticaja na postignuće učenika relevantna su i ranija istraživanja koja porede nastavnike različitog nivoa obrazovanja, jer oni još rade u školama. U projektu "Psihološki i socijalni portret studenata budućih nastavnika" (Vučić, L. i sar., 1984/86) obuhvaćeni su studenti 10 nastavničkih fakulteta, 2 PA učitelja i 3 PA vaspitača. Između studenata fakulteta i studenata PA posebno su izražene razlike u pogledu socijalnog porekla, uspeha postignutog u srednjoj školi, intelektualnim sposobnostima i opštoj kulturi ispitanika (Vučić, 1986).

SI. 1: Srednje vrednosti IQ na testu "Verbalna serija"

SI. 2: Srednje vrednosti na "Testu opšte kulture"

Ispitanici koji su uspješni na testu inteligencije izabrali su fakultete, a manje uspješni pedagoške akademije (slika 1). Razlike u opštoj intelektualnoj sposobnosti su značajne - studenti nastavnčkih fakulteta su 1984. godine bili nešto viših intelektualnih sposobnosti, mada i u okviru populacije postoje razlike povezane sa studijama: najuspješniji su na psihologiji, matematici i muzičkim odsecima (Brković & Nešić, 1986). Studenti fakulteta i pedagoških akademija značajno se razlikuju i po nivou opšte kulture (slika 2, Brković & Nešić, 1986).

Razlike između studenata fakulteta i pedagoških akademija su mnogo manje u konativnim osobinama nego u intelektualnim faktorima. Motiv postignuća studenata - budućih nastavnika je prosečan; nešto manje od proseka su neurotični i ekstravertni; skloni su kolektivističkoj orijentaciji, tolerantnosti i samodeterminaciji, a nisko su razvijeni autoritarnost i materijalistička orijentacija (Vučić, 1986).

I druga istraživanja su bila usaglašena sa nalazima ovog projekta:

- intelektualne sposobnosti budućih učitelja su prosečne, a postignuće na testu opšte kulture relativno nisko (Bukvić, 1983), što komparacijom sa drugim fakultetima ukazuje na tadašnju negativnu selekciju za nastavničku profesiju; na osnovu poželjnosti životnih stilova, budući učitelji najviše su sredinom osamdesetih godina preferirali estetski životni stil, pa slede samuaktualizujući, materijalistički itd. (Bukvić, 1986);
- merene Katelovim 16 PF, poželjne odlike učitelja prema proceni samih učitelja su visoka inteligencija (B), a zatim visoka slika o sebi (E), savesnost (G) i druge (Janković, 1994);
- ispitivanje crta ličnosti i emocionalnih dispozicija budućih učitelja primenom Profil indeks emocija (Stojiljković i Dasković, 1991) pokazuju da su kod budućih učitelja dimenzije reprodukcije i inkorporacije visoko zastupljene, a dimenzije nekontrolisanosti, samozaštite, deprivacije, opozicionalnosti, eksploracije i agresivnosti prosečno zastupljene; naglašenih konflikata između primarnih emocija nema, a veoma je izražena njihova težnja da predstave sebe u socijalno poželjnom svetlu.

3. PSIHOLOŠKI PROFIL BUDUĆIH UČITELJA I BUDUĆIH PROFESORA TEHNIČKOG OBRAZOVANJA – PREGLED ISTRAŽIVANJA

Nakon osnivanja učiteljskih fakulteta (1993) obrazovanje učitelja se usložnjava i postaje uporedivo sa ostalim nastavničkim profilima, a učitelji postaju, kao i nastavnici tehnike, formativni za razvoj tehničke kulture i tehničko opismenjavanje učenika.

Niz istraživanja je proučavao osobine ličnosti budućih učitelja (prof. razredne nastave) i budućih profesora tehnike koje imaju dinamogeno dejstvo i formativne su za njihovo ponašanje i efekte koje ostvaruju u ponašanju učenika (istraživanja u sklopu projekta Učiteljskog fakulteta u Užicu "Psihološki profil učitelja", na nastavi psiholoških i disciplina, u okviru magistarskih i doktorskih radova).

Pored demografskih (mesto rođenja, obrazovanje i zanimanje roditelja) i obrazovnih varijabli (prethodno školovanje), kao osnovne su ispitivane sledeće psihološke varijable: opšta intelektualna sposobnost, socijalna inteligencija, samoaktualizovanost, interesovanja, opšta informisanost (kultura), vrednosne orijentacije ličnosti, životni stilovi, dimenzije ličnosti (neuroticizam, ekstraverzija, otvorenost, saradljivost, savesnost), empatija.

Istraživanja se realizuju kontinuirano od 1993/94. školske godine. Osnovni uzorak čine studenti Učiteljskog fakulteta u Užicu, a u uporednu analizu su uključeni studenti Tehničkog fakulteta u Čačku i učiteljskih fakulteta u Jagodini i Vranju.

3.1. Intelektualne sposobnosti budućih učitelja i budućih nastavnika tehnike

Ispitivanjem intelektualnih sposobnosti Kibernetičkom baterijom testova inteligencije, utvrđeno je da su studenti – budući učitelji i profesori tehnike i informatike, prosečnih intelektualnih sposobnosti (Zlatić, 1999; Zlatković, 1998).. I sposobnosti opažanja (perceptivne), kao i sposobnosti verbalnog razumevanja i sposobnosti vizuelne spacijalizacije (utvrđivanje prostornih relacija) su prosečnog nivoa (tabela 1).

Tabela 1: Intelektualne sposobnosti studenata

Generacija studenata		Intelektualne sposobnosti (KOG-3)			
		IT-1	AL-4	S-1	IQ
Moguće vredn		0-39	0-40	0-30	
UF 93/94	N=97	24,90	33,86	18,42	107,28
UF 1994/95	N=93	20,06	30,58	17,88	102,34
UF 1997/98	N=101	23,16	34,70	18,22	105,94
UF 2000/01	N=107	23,22	32,14	16,97	104,53
UF 2002/03	N=106	24,61	33,91	17,94	106,34
F - Fišerov koef		16,320**	6,645**	0,942	7,263**
TF 1998/99	N=97	23,62	32,42	21,68	108,00

Analizirajući kognitivno funkcionisanje procenom efikasnosti osnovnih kognitivnih procesora (perceptivnog, serijalnog i paralelnog procesora), utvrđeno je da su umereno efikasni. S obzirom da su u gornjem delu prosečnih sposobnosti, ovaj nivo inteligencije jeste formativan za uspešno studiranje. Međutim, za predikciju uspešnosti studiranja potrebno je poznavanje organizacije čitave ličnosti studenata jer prosečna inteligencija nije dovoljna za apsolutnu uspešnost u prosečnim nastavnim uslovima bez integrisanosti sa formativnim dinamičnim svojstvima. Dok istraživanja iz osamdesetih godina govore o negativnoj selekciji studenata nastavnčkih fakulteta i viših škola (Vučić, 1884; Brković, Bukvić, 1986), ovo istraživanje ukazuje na bolju selekciju studenata-budućih učiteljaU testa.

Tabela 2: Postignuće studenata na Testu socijalne inteligencije

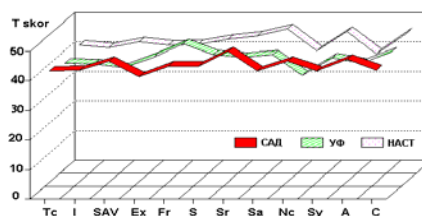
	TSI	T1	T2	T3	T4	T5	N
UF 1993/94	77,02	15,08	23,64	21,29	6,48	10,17	83
UF 1994/95	78,30	15,10	23,60	23,43	6,00	10,06	84
UF 1997/98	67,67	15,01	22,78	20,69	6,52		101
TF 1997/98	67,07	15,28	22,91	19,58	6,65		97

Ispitivanjem je utvrđeno da su budući učitelji i profesori tehnike i informatike prosečno razvijene socijalne inteligencije (tabela 2), odnosno da je njihova sposobnost tačnog uviđanja odnosa između drugih ljudi, psihičkog stanja za vreme tih postupaka, pravilno reagovanje na postupke drugih, kao i preuzimanje inicijative u socijalnim odnosima prosečno razvijeno u odnosu na populaciju. Studenti – budući učitelji koji su prethodno završili srednje školu prosvetne struke, više su socijalne inteligencije od studenata koji nisu završili školu prosvetne struke i studenata – budućih profesora tehnike (Brković i dr. 1996).

3.2. Samoaktualizovanost budućih učitelja i budućih nastavnika tehnike

Stepen samoaktualizacije, tj. ostvarivanja sebe onakvim kakvi jesu kod budućih učitelja je relativno nizak, što znači da ih odlikuju sledeća svojstva (tabela 3, slika 4): više su usmereni na prošlost i na budućnost, a manje na svoju sadašnjost (Tc); više se oslanjaju na druge nego na sebe (I), vrednosti koje prihvataju nedovoljno afirmišu osećajnost, interpersonalnu senzitivnost i dr (SAV); nisu dovoljno fleksibilni, dogmatični su i rigidni u primeni principa i vrednosti (Ex); ne prepoznaju dovoljno sopstvene potrebe i osećanja (Fr); pokazuju strah da izražavaju svoja osećanja (S); sopstvene vrednosti i jake strane svoje ličnosti nedovoljno poštuju (Sr); nisu u stanju da prihvate da imaju i svoje slabosti i negativnu stranu ličnosti i da te aspekte svog funkcionisanja formativno uključe u lični razvoj (Sa); na dimenziji procene čovekove prirode, bliži su stavu da je čovek po prirodi manje dobar, više zao (Nc); nisu u stanju da suprotne osobine i procese (ljubav-mržnja, sebičnost-nesebičnost i dr.) sagledavaju kao povezane i međusobno nesuprotstavljene, tj. nemaju integrisanu sliku o čoveku i sebi (Sy); odbacuju, pa i negiraju sopstvena osećanja besa i agresije (A); teže uspostavljaju tople, smisaone odnose sa drugim ljudima (C).

Poređenje samoaktualizovanosti studenata budućih učitelja sa nivoom samoaktualizovanosti nastavnika kod nas (Bjekić, 1999) i u SAD (Dandes, u Shostrom, 1980), ukazuje da su nastavnici relativno niskog stepena samoaktualizovanosti (tabela 3, slika 3; T skor 50 označava prosečnu razvijenost pojedinih svojstava samoaktualizovanosti).

Sl. 3: Usporedni pregled rezultata studenata UF, nastavnika kod nas i u SAD

Tabela 3: Usporedni pregled rezultata na POI studenata UF, nastavnika u SAD i kod nas

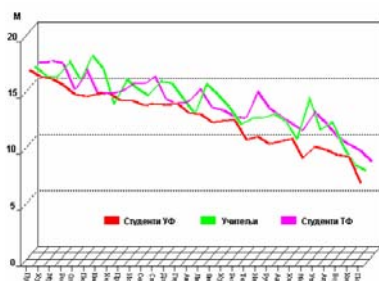
Ispitani- nici	POI											
	Tc	I	SAV	Ex	Fr	S	Sr	Sa	Nc	Sy	A	C
SUF	40.15	39.90	38.60	42.30	46.80	43.00	42.20	43.10	36.00	41.90	40.20	44.00
SAD	42.00	42.10	45.30	43.00	43.60	43.60	48.50	42.00	45.20	42.00	46.00	42.30
NAST	41.95	41.05	43.00	42.00	42.15	43.80	45.00	47.40	40.00	46.60	39.00	46.00

3.3. Interesovanja budućih učitelja i budućih nastavnika tehnike

Usporedni pregled intenziteta interesovanja studenata učiteljskih fakulteta, učitelja i studenata tehnike i informatike ukazuje da postoje značajne razlike u velikom broju interesovanja (18), što se još izraženije vidi na prikazu jakih interesovanja/averzija (Brković i dr. 1996).

Rezultati pokazuju da su buduću učitelji najviše zainteresovani za putovanja i sa tim povezane aktivnosti, zatim za humor i odgovarajuće aktivnosti, pa muziku i roditeljstvo - negovanje i vaspitanje vlastite dece. Interesovanje za pedagoške aktivnosti je na osmom mestu ako poredimo prosečne vrednosti, a petom - prema procentu zainteresovanih.

Budući učitelji su najmanje zainteresovani za politiku (poslednji 30. rang), zatim za matematiku, za neobavezan (hipi, boemski) stil života i vojnički život i ratovanje.

Sl. 4: Interesovanja studenata UF, učitelja i studenata TF

Kod učitelja na prvom mestu je pedagoško interesovanje, zatim slede: roditeljstvo, interesovanja za putovanja, književnost, muziku, humor i matematiku. Učitelji su najmanje zainteresovani za politiku, hipi stil života, vojne, hazardne i utilitarne aktivnosti. Studenti tehnike i informatike – budući profesori su više nego budući učitelji zainteresovani za pronalazaštvo, istraživanje i tehniku.

3.4. Opšta informisanost

Opšta informisanost studenta učiteljskog fakulteta značajno je veća kod ispitanika prosvetne struke ($M = 21,43$), po srednjoškolskom obrazovanju, nego kod studenata neprosvetnih struka ($M = 19,14$). Studenti iz grada su bolje informisanosti nego ostali ispitanici. Opšta informisanost je veća kod ispitanika čiji su roditelji po zanimanju stručnjaci ili službenici, nego kod ostalih ispitanika.

3.5. Vrednosne orijentacije i životni stilovi budućih učitelja i profesora tehnike

Vrednosti imaju integrativnu funkciju jer formirani sistem vrednosti ima funkciju "opšteg usmeravanja", što predstavlja osnovu doslednosti ponašanja ličnosti (tabela 4).

Tabela 4: Vrednosne orijentacije budućih nastavnika

Varijabla	UFU	UFJ	TFČ	F	P
Materijalna orijentacija	20.34	19.40	20.39	1.28	-
Vođstvo	25.64	25.51	25.53	0.11	-
Socijabilnost	28.24	29.14	27.31	3.24	0.05
Društvena angažovanost	19.68	20.71	20.42	1.57	-
Samodeterminacija	24.52	24.53	26.36	3.02	0.05
Autoritarnost	15.11	15.31	14.72	0.39	-
Tolerantnost	28.40	28.66	29.43	1.03	-
Sklonost ka promeni	22.05	21.65	23.96	5.19	0.01
Dominacija	21.49	21.72	20.87	1.31	-
Motiv postignuća	12.05	13.40	13.39	4.42	0.02
Stil vaspitanja	77.50	77.66	75.94	0.63	-
Hedonistička orijentacija	3.11	2.82	2.84	3.02	0.06
Utilitarna orijentacija	3.67	3.93	3.72	2.81	0.07
Altruistička orijentacija	2.97	3.16	2.90	1.91	-
Estetska orijentacija	3.87	4.04	3.94	1.46	-
Orijentacija na moć i ugled	2.77	2.94	2.76	0.95	-
Saznajna orijentacija	3.54	3.72	3.78	2.19	-
Delatna orijentacija	4.21	4.23	4.21	0.03	-
Prometejski stil	2.76	3.04	2.82	2.75	0.07
PO na studijama	7.19	7.40	7.32	4.32	0.02
N	225	101	68		

Ispitivanjem vrednosnih orijentacija studenata budućih profesora tehnike i budućih učitelja uglavnom nisu utvrđene značajne razlike. Jedina razlika nađena je kod sklonosti ka

promeni, koja je izraženija kod budućih profesora tehnike i informatike nego učitelja. Međutim, i ta razlika pre se može pripisati faktoru pola nego profesionalnom usmerenju. Sklonost ka promeni značajno veća kod mladića nego kod devojaka; u strukturi studenata učiteljskih fakulteta su skoro sve devojke), dok je kod profesora tehnike i informatike dve trećine mladića a jedna trećina devojaka. Kod vrednovanja osam životnih stilova dominira (1) delatna orijentacija, potom (2) estetska i utilitarna orijentacija, a najmanje su privlačni prometejski stil i moć i ugled.

U toku studija se menjaju neke vrednosne orijentacije: značajno više postaju vrednosti samodeterminacije, tolerantnosti, potrebe za promenom, orijentacije na permisivni stil vaspitanja, delatne orijentacije; utilitarna orijentacija se značajno smanjuje.

I budući učitelji, i budući profesori tehnike među najvažnije društvene i individualne vrednosti izdvojili su: sigurnost porodice, sreća, sloboda, unutrašnja harmonija, pravo prijateljstvo, samopoštovanje, svet mira, uspešan život, mudrost i zrela ljubav. Postizanje vrednosti i uspeh ispitanici očekuju od ličnosti koje su: ambiciozne, inteligentne, odgovorne, poštene, samokontrolisane. Rezultati faktorske analize pokazuju da su sa uspehom u studijama najviše povezani faktori: faktor samodeterminacije koji konstituišu samodeterminacija, potreba za promenom, tolerantnost, permisivni stil vaspitanja, neautoritarnost, socijabilnost i utilitarna orijentacija i faktor kompetentnost, koji ima sledeću strukturu: ambicioznost, kompetentnost, samokontrola, vođstvo, dominacija, estetski stil, sazajni stil, delatni stil, motiv postignuća.

3.6. Dimenzije ličnosti budućih učitelja i profesora tehnike

Studenti - budući učitelji i budući profesori tehnike postižu prosečne rezultate na svim specifičnim crtama u okviru NEO-PI-R. Dimenzija ličnosti izraženija od drugih ispitivanih dimenzija, mada i dalje u okviru prosečne razvijenosti u odnosu na opštu populaciju, jeste savesnost. U personalnom funkcionisanju studenata dominira savesnost; zatim slede otvorenost i saradljivost, zatim ekstraverzija, pa neuroticizam (Zlatic, 1999).

Crte ličnosti koje određuju buduće učitelje, izdvojene u odnosu na druge crte koje se ovim modelom ispituju, jesu crte povezane sa pozitivnim emocijama, estetikom, disciplinom, blagom naravi i skromnošću. Empatija je prosečna, a poređena sa aktivnim nastavnicima i učiteljima izražena je u istom stepenu. Empatija je prosečna, a poređena sa aktivnim nastavnicima i učiteljima izražena je u istom stepenu. U istraživanju empatije na većem uzorku nastavnika i učenika osnovnih i srednjih škola nađeno je da empatija ima poseban značaj za nastavni rad; nastavnici koji su skloni da se postavljaju na tuđe stanovište i koji su više emocionalno brižni uspešiji su u realizaciji nastavnih uloga, u samoproceni i samoizražavanju (Bjekić, 2000).

Drugim rečima, budući učitelji su otvoreniji za pozitivne emocije kakve su radost, ljubav, sreća, imaju jaču naklonost i oduševljenje za umetnost i lepo, istrajniji su u započinjanju posla, pokazuju više brige za druge i skromniji su i povučeni. Ove osobine značajne su za njihovo buduće profesionalno delovanje. Skup osobina koje opisuju dimenziju Neuroticizma ukazuju da su budući učitelji, kao i većina drugih ljudi prosečno i umereno anksiozni, prosečno i umereno skloni depresiji, uznemirujućoj samousredsređenosti, impulsivnosti i osetljivosti na stres.

Buduće profesore tehnike i informatike opisuju crte povezane sa vrednostima koje konstituišu dimenziju ličnosti. Otvorenost, crta aktiviteta koja formira dimenziju

Ekstraverzija, crta reda koja je deo dimenzije Savesnost, crta poverenja u okviru dimenzije Saradljivost i crta anksioznosti koja konstituše dimenziju Neoriticizam.

Dakle, neke od osobina budućih profesora tehnike koje su izraženije i bliže gornjoj granici proseka opisuju ih kao: otvorenije i spremnije da prihvataju i nove vrednosti, spremnije da preispituju socijalne, političke i religiozne vrednosti, tempo im je brz, pokreti su snažni i nabijeni energijom, nastoje da stalno nešto rade, teže urednosti i dobroj organizovanosti, veruju da su drugi ljudi poštene i dobronamerni. Ove osobine značajne su za njihovo buduće profesionalno delovanje.

4. ZAKLJUČCI

Ispitivanjem osobina budućih nastavnika (budućih učitelja i budućih profesora tehnike i informatike) formativnih za buduće profesionalno delovanje i aktuelne studije, utvrđeno je da su studenti ovih nastavničkih profila jedinstvena populacija, jer su njihove sličnosti u ispitivanim svojstvima veće nego razlike.

Kako opisati buduće nastavnike (kakav je psihološki profil budućih nastavnika):

- opšta intelektualna sposobnost - gornji prosek (IQ = 107 i 108),
- socijalna inteligencija prosečna,
- samoaktualizovanost uglavnom niska,
- razvijena odgovarajuća interesovanja (za pedagoški rad, za tehniku),
- opšta informisanost (kultura) - gornji prosek,
- vrednosne orijentacije ličnosti - kod uspešnih su značajno izraženije: samodeterminacija, motiv postignuća i sazajna orijentacija; kod neuspešnih su izraženije: utilitarna orijentacija, autoritarnost i hedonistička orijentacija. Među najvažnije društvene i individualne vrednosti ispitanici izdvajaju: sigurnost porodice, sreća, sloboda, unutrašnja harmonija, pravo prijateljstvo, samopoštovanje, svet mira, uspešan život, mudrost i zrela ljubav. Postizanje vrednosti i uspeh ispitanici očekuju od ličnosti koje su: ambiciozne, inteligentne, odgovorne, poštene, samokontrolisane.
- životni stilovi - prednost je data delatnoj orijentaciji a zatim estetskoj orijentaciji; najmanje su privlačni prometejski stil i moć i ugled.
- dimenzije ličnosti koje su izraženije i bliže gornjoj granici proseka - kod budućih učitelja su: otvorenost za pozitivne emocije kakve su radost, ljubav, sreća, imaju jaču naklonost i oduševljenje za umetnost i lepo, istrajniji su u započinjanju posla, pokazuju više brige za druge i skromni su i povučeni; - kod budućih profesora tehnike i informatike su: otvoreni u odnosu na vrednosti, spremni da preispituju socijalne, političke i religiozne vrednosti, tempo im je brz, pokreti su snažni i nabijeni energijom, nastoje da stalno nešto rade, teže urednosti i dobroj organizovanosti, veruju da su drugi ljudi poštene i dobronamerni.
- empatija - prosečna, kao i kod aktivnih nastavnika i učitelja.

Dakle, i budući učitelji, i budući profesori tehnike i informatike, razvijaju personalna svojstva bitna za profesionalno delovanje i vaspitanje i obrazovanje učenika. S obzirom da je jedna od njihovih funkcija da posredno (učitelji) ili neposredno (profesori tehnike: profesori tehničkog obrazovanja i profesori tehnike i informatike) deluju na razvoj tehničke pismenosti i tehničke kulture učenika, potrebno je nadalje pojačavati adekvatnim

obrazovanjem interesovanje budućih učitelja za pronalazaštvo, istraživanje i tehniku, kao i spremnost za promenu.

Radi veće uspešnosti studenata – budućih nastavnika u toku školovanja, ali u budućem nastavnom radu, nužno je aktualizovane osobine (posebno one vaspitljive, kakve su vrednosti, stilovi života i sl.) nadalje vaspitavati i razvijati savremenom organizacijom nastavnog procesa, kako u psihološkim, tako i ostalim disciplinama na ovim fakultetima.

5. LITERATURA

- [1] Bjekić, D. (1999): Profesionalni razvoj nastavnika, Užice: Učiteljski fakultet.
- [2] Brković, A., Bjekić, D., Zlatić, L. (2003): Efekti makrosocijalnih promena na izbor profesije i selekciju studenata učiteljskih fakulteta mereni razlikama nivoa intelektualnih sposobnosti studenata, *Obrazovanje i usavršavanje učitelja* (zbornik radova sa naučnog skupa sa međunarodnim učešćem), Užice: Učiteljski fakultet, 375-390.
- [3] Brković, A., Petrović-Bjekić, D., Zlatić, L., Radomirović, V., Dabić, M. (1995): Psihološki profil učitelja - samoaktualizovanost, a) XII sabor učitelja Srbije, Zlatibor, b) *Učitelj*, 47-50/95, 159-168.
- [4] Brković, A., Petrović-Bjekić, D., Zlatić, L., Radomirović, V., Dabić, M. (1996): Psihološki profil budućih učitelja, *Psihologija*, 1/96: 49-62.
- [5] Brković, A., Bjekić, D., Zlatić, L. (2001): Osobine ličnosti studenata budućih učitelja, *Pedagogija*, XXXIX, 1/2001, 31-43.
- [6] Brković, A., Nešić, B. (1986): Inteligencija i opšta sposobnost studenata nastavnčkih škola i fakulteta, *Istraživač*, 1/86: 60-64.
- [7] Bukvić, D. (1983): Intelektualne sposobnosti i opšta kultura naših studenata, *Analiza istraživanja u obrazovanju i vaspitanju - Zbornik 7*, PA Užice: 7-14.
- [8] Vučić, L. (1986): Psihološki i socijalni portret studenata - budućih učitelja, *Istraživač*, 1/86: 56—59.
- [9] Zlatić, L. (1999): Komparativna studija osobina ličnosti studenata Učiteljskog fakulteta i Tehničkog fakulteta, magistarska teza, Beograd: Filozofski fakultet.